

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.27>

Рагімов Фаїг Вагіф огли,

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0001-5645-4560

ДОВЕДЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ДО СТАНУ СП'ЯНІННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОГО СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

BRINGING A MINOR INTO A STATE OF INTOXICATION: CHARACTERISTICS OF THE LEGAL COMPOSITION OF AN ADMINISTRATIVE OFFENCE

Статтю присвячено здійсненню характеристики юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 180 «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння» Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Обґрунтовано зв'язок адміністративне правопорушення, передбаченого статтею 180 КУпАП із багатьма іншими протиправними діяннями, як адміністративного (130, 173-2, 178, 179, 184 КУпАП), так і кримінально-правового характеру (166, 167, 304 Кримінального кодексу України). Вказано про певну тотожність між пияцтвом, що може носити разовий прояв та алкогольною інтоксикацією (сп'янінням), що ускладнює розмежування складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 180 та злочину, закріпленого у статті 304 КК України. При певній спорідненості протиправних дій, можна стверджувати про дисонанс у видах і обсягах передбачених законодавством санкцій. Зроблено висновок, що адміністративно-правові санкції з вчинення правопорушення, передбаченого статтею 180 КУпАП вимагають посилення, адже ризики для здоров'я дитини не можуть оцінюватись штрафом, в розмірі до 136 гривень. Наголошено, що у тексті КУпАП наявні терміни і терміносполучення, що не відповідають сучасним поглядам. Поняття «неповнолітня особа» має бути замінено на поняття «дитина», «стан сп'яніння» – на «алкогольна інтоксикація» тощо. Вказано про доцільність доповнення змісту статті 180 КУпАП частиною другою (кваліфікованим складом), де суб'єктом правопорушення виступатимуть близькі особи дитини з більшим обсягом адміністративної відповідальності. Запропоновано для спрощення розмежування адміністративного і кримінально-караного діяння, вважати разові дії такими, що підпадають під дію КУпАП – доведенням до алкогольної інтоксикації, тоді як неодноразове (більше двох разів) вчинення подібного правопорушення має тягти за собою кримінальну відповідальність за статтею 304 КК України. Звернуто увагу на те, що проблема алкоголізації населення носить комплексний характер, а отже потребує комплексних заходів для вирішення.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, юридичний склад, адміністративна відповідальність, дитина, алкогольна інтоксикація, повнолітня особа.

The article is devoted to the characterization of the legal elements of the administrative offence under Article 180 «Bringing a minor to the state of intoxication» of the Code of Ukraine on Administrative Offences (CUAO). The author substantiates the connection of the administrative offence under Article 180 of the CUAO with many other unlawful acts, both administrative (130, 173-2, 178, 179, 184 of the CUAO) and criminal law (166, 167, 304 of the Criminal Code of Ukraine). The author points to a certain identity between drunkenness, which may be a one-off event, and alcohol intoxication, which makes it difficult to distinguish between the administrative offence under Article 180 CUAO and the crime enshrined in Article 304 of the Criminal Code of Ukraine. Given a certain kinship of the unlawful acts, one may argue that there is a dissonance in the types and scope of sanctions provided for by law. The author concludes that administrative and legal sanctions for committing an offence under Article 180 CUAO need to be strengthened, since the risks to a child's health cannot be assessed by a fine of up to UAH 136. The author emphasizes that the text of the Code of Administrative Offences contains terms and phrases that do not correspond to modern views. The concept of «minor person» should be replaced by the concept of «child», «state of intoxication» by «alcohol intoxication», etc. The author points out the expediency of supplementing the content of Article 180 of the CUAO with part two (qualified composition), where the subject of the offence will be the child's close persons with a greater scope of administrative liability. To simplify the distinction between administrative and criminal offences, the author suggests that one-time actions should be considered as those falling within

the scope of the CUAO – bringing to alcohol intoxication, while repeated (more than twice) commission of such an offence should entail criminal liability under Article 304 of the Criminal Code of Ukraine. The author emphasizes that the problem of population alcoholisation is complex in nature and therefore requires comprehensive measures to solve.

Key words: *administrative offence, legal composition, administrative liability, child, alcohol intoxication, adult.*

Постановка проблеми. Алкоголізація населення становить собою надзвичайно серйозне явище, проблема якого носить комплексний характер. Доступність і поширення алкоголю негативним чином впливають на стан злочинності, громадське здоров'я, добробут населення, продуктивність праці, обороноздатність та сталий розвиток держави у цілому. Крім цього потрібно згадати про дію чинників, які сприяють зростанню алкоголізації (заходи воєнного стану, невизначеність майбутнього, обстріли, втрата або зміна режиму роботи, участь у бойових діях, втрата чи травмування родичів і знайомих тощо).

Введення окремих обмежень щодо торгівлі алкогольними напоями в період дії воєнного стану не дозволяють стверджувати про покращення ситуації з алкоголізацією населення. Позитивні зміни залежать не лише від обсягів реалізації алкоголю в Україні, а й від поширення алкогольної культури, що може сприяти зменшенню його споживання.

Варто також погодитись із Б.О. Логвиненком у тому, що економічні та інші питання протидії зловживання алкоголем необхідно починати із загальнодержавного курсу (програми, концепції) тверезості, культури вживання алкогольної продукції та пропагування здорового способу життя. А такі новації, у свою чергу, мають починатися зі змін у чинному законодавстві [1, с. 77].

Пов'язані зі споживанням алкоголю правопорушення зазвичай передбачають адміністративну відповідальність, натомість перебування суб'єкта вчинення правопорушення у стані сп'яніння часто визнається обтяжуючою обставиною у справі. Поряд із цим, передбачені за вчинення окремих адміністративних правопорушень, пов'язаних із вживанням алкоголю, заходи адміністративної відповідальності складно назвати дієвими. Саме цим і обмовлено актуальність дослідження юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 180 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням загальних проблем реалізації ювенальної політики в Україні займався Р.М. Опацький. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на нормальний розвиток дитини розкрита у дослідженні Т.В. Хуторянської. Кримінально-правові аспекти відповідальності за втягнення неповнолітніх у пияцтво вивчені

В.С. Березняком. Також, О.О. Давиденко приділено увагу теоретико-правовим засадам кваліфікації адміністративних правопорушень. Поряд із цим, не втрачає актуальності проблема правильної кваліфікації адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 180 «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння» КУпАП.

Метою статті є здійснення характеристики юридичного складу адміністративного правопорушення що полягає у доведенні неповнолітнього до стану сп'яніння (стаття 180 КУпАП).

Виклад основного матеріалу. Перед початком характеристики юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 180 КУпАП слід зупинитись на проблемах кваліфікації правопорушень. Так, О.О. Давиденко відносить до них такі: а) низький рівень знань чинного законодавства суб'єктами правозастосування; б) відсутність єдиної правової позиції щодо тлумачення окремих складів адміністративних правопорушень; в) значна кількість прогалин та колізій в адміністративно-деліктному праві; г) незначний рівень доктринальної бази для створення якісних науково-практичних коментарів, методичних матеріалів, які використовуються в процесі кваліфікації адміністративних правопорушень [2, с. 105]. Серед наведених проблем ми б хотіли акцентувати увагу на якості законодавчих норм від яких власне і залежить ефективність правозастосування.

Нагадаємо, що статтею 180 КУпАП передбачено, що доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами – тягне за собою накладення штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3]. Структурно стаття утворена однією частиною, причому єдиним видом стягнення тут передбачено штраф, обсягом від 102 до 136 гривень. Така санкція за проступок, де протиправні посягання спрямовані на здоров'я дитини, повністю нівелює мету застосування адміністративного стягнення, викладену у статті 23 КУпАП: «... застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами» [3].

Досліджуване адміністративне правопорушення пов'язане з багатьма іншими протиправ-

ними діями, як адміністративного, так і кримінально-правового характеру. Наприклад, це статті КУпАП: 130 «Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції», 173-2 «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», 178 «Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді», 179 «Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві», 184 «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей» [3].

Серед кримінально караних правопорушень слід назвати статті 166 «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування», 167 «Зловживання опікунськими правами» та 304 «Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність» Кримінального кодексу України (далі – ККУ). Так, 304 стаття ККУ передбачає втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартні ігри та каряться позбавленням волі на строк від трьох до семи років. Ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього, – караються позбавленням волі на строк від чотирьох до десяти років [4]. Тобто доведення неповнолітньої особи до стану сп'яніння нестиме для правопорушника штраф максимальним розміром у 136 гривень. Натомість втягнення неповнолітніх у пияцтво вже може мати наслідком до десяти років позбавлення волі.

Нагадаємо, що юридичний склад правопорушення включає: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону. Таким чином, склад адміністративного правопорушення утворений сукупністю об'єктивних і суб'єктивних ознак (складових елементів), що у своїй єдності дозволяють кваліфікувати певне діяння, як конкретне адміністративне правопорушення [5, с. 21].

Безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого 180 КУпАП виступає здоров'я неповнолітньої особи. Примітно, що окремі науковці розглядають об'єкт більш широко – як суспільні відносини у сфері охорони здоров'я громадян та громадського

порядку [6, с. 415]. Така позиція видається нам надто загальною й такою, що не відображає сутності проступку. Тут радше погодитись із позицією Т.В. Хуторянської, яка слушно називає нормальним розвитком дитини такий рівень психологічного та фізичного розвитку дитини, що відповідає середнім чи вищим показникам осіб такого самого віку, статі, закріпленим у відповідних міжнародних нормативах; з іншого боку – рівень, за якого сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, зокрема умов проживання, навчання та виховання, обумовлює повагу до родини, суспільства та держави, недопущення зловживання своїми правами та обов'язками, недопущення вчинення протиправних діянь, що у кінцевому результаті забезпечить формування суспільно корисної моделі поведінки та правової культури дитини у дорослому віці [7, с. 15–16]. Таким чином загальним об'єктом такого правопорушення може бути нормальний розвиток дитини.

Об'єктивна сторона правопорушення характеризується активними діями – доведенням неповнолітньої особи до стану сп'яніння. Бездіяльність в такому правопорушенні неможлива. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння безпосередньо пов'язане із неналежним виконанням батьками (іншими законними представниками) обов'язків стосовно дитини, що на погляд А.В. Артеменко, проявляється через: проживання дитини в умовах, які не відповідають санітарним нормам; незабезпечення повноцінного харчування; бездоглядність дітей у позаурочний час; відсутність уваги і турботи; перешкоди до отримання дитиною загальної освіти, медичного обслуговування; аморальна поведінка у присутності дітей (вживання наркотичних засобів, алкогольних напоїв, тютюнопаління, вчинення насильства стосовно іншої особи тощо); зневажливе ставлення до дітей, брак тепла, ласки, любові і розуміння й інші факти [8, с. 119].

Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння розглядається як активні дії (безпосереднє розливання) чи бездіяльність (нереагування на активні дії інших осіб) сторонніх осіб, наслідком яких стало його сп'яніння [6, с. 415]. На наше переконання тут також наявна певна похибка у коментарі, адже нереагування на вчинення правопорушення іншою особою не означає факту доведення до стану сп'яніння. Вік неповнолітньої особи, час, місце та особа, яка доводить неповнолітнього до стану сп'яніння не впливають на адміністративно-правову кваліфікацію цього діяння. У цьому полягає певна відмінність від кримінального правопорушення, передбаченого статтею 304 ККУ, де є основний і кваліфікований склад.

Суб'єкт вчинення цього адміністративного правопорушення є спеціальним. Наприклад, за умови коли неповнолітні особи вживають алкогольні напої, їхні дії можуть утворювати склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 178 «Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді». Натомість, коли розпиття здійснюється повнолітньою та неповнолітньою особами, саме повнолітня особа буде суб'єктом вчинення досліджуваного правопорушення. Таким чином, суб'єктом адміністративного правопорушення може виступати будь-яка фізична особа, яка досягнула 18-річного віку, тобто повноліття. Це підтверджується тим, що за Законом України «Про охорону дитинства», дитиною визнається особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [9].

Суб'єктивна сторона цього адміністративного правопорушення характеризується прямим або непрямим умислом. Тут необхідно чітко розуміти яку мету ставить перед собою суб'єкт правопорушення.

Розглядаючи кримінальну відповідальність, за вчинення злочину передбаченого статтею 304 ККУ, В.С. Березняк наголошує, що у літературі поняттям «пияцтво» охоплюється як систематичні так і одиничні випадки вживання спиртного у великих дозах, що приводить до стану помітного сп'яніння. Водночас, під втягненням у пияцтво він розуміє умисне схиляння неповнолітнього у будь-який спосіб до систематичного вживання спиртних напоїв, збудження у нього такого бажання (спільне вживання спиртних напоїв, умовляння їх вжити, пригощання ними, дарування, розрахунок ними за виконану неповнолітнім роботу тощо). Систематичність утворюють не тільки епізоди безпосереднього втягнення такої особи до вживання спиртних напоїв, а й втягнення до вживання напоїв через їх придбання, дарування і вчинення інших дій, спрямованих на спонукування, або саме примушування до вживання спиртних напоїв [10, с. 21].

У опублікованому Всесвітньою організацією охорони здоров'я Словнику алкогольних і наркотичних термінів, під інтоксикацією розуміється стан, який виникає після введення психоактивної речовини і призводить до порушення свідомості, пізнавальної здатності, сприйняття, судження,

емоційного стану чи поведінки або інших психофізіологічних функцій і реакцій. Ці порушення зумовлені гострими фармакологічними ефектами речовини та умовними рефlekсами на неї; згодом вони зникають до повного одужання, за винятком випадків ушкодження тканин або інших ускладнень. Термін найчастіше використовується стосовно вживання алкоголю; його еквівалентом у повсякденній мові є «сп'яніння». Алкогольна інтоксикація виражається в таких симптомах, як почервоніння обличчя, нечіткість мовлення, нестійка хода, ейфорія, підвищена активність, балакучість, порушення поведінки, сповільнені реакції, порушена здатність судження та дискоординація рухів, нечутливість або заціпеніння [11, с. 42].

З викладеного випливає певна тотожність між пияцтвом, що може носити разовий прояв та алкогольною інтоксикацією (сп'янінням). Відповідно, доволі складно розмежувати склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 180 та злочину, закріпленого у статті 304 ККУ. При певній спорідненості протиправних дій, можна стверджувати про дисонанс у видах і обсягах передбачених законодавством санкцій.

Висновки. Проведення характеристики юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого 180 «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння» КУпАП дозволяє констатувати наступне:

по-перше, вимагають посилення адміністративно-правові санкції. Ризики для здоров'я дитини не можуть оцінюватись в 136 гривень штрафу;

по-друге, у тексті КУпАП наявні терміни і терміносполучення, що не відповідають сучасним поглядам. Відповідно, поняття «неповнолітня особа» має бути замінено на поняття «дитина», «стан сп'яніння» – на «алкогольна інтоксикація» тощо;

по-третє, стаття 180 вимагає доповнення частиною другою (кваліфікованим складом), де суб'єктом правопорушення виступатимуть близькі особи дитини з більшим обсягом адміністративної відповідальності;

по-четверте, для спрощення розмежування адміністративного і кримінально-караного діяння, разові дії слід вважати такими, що підпадають під дію КУпАП, тоді як неодноразове (більше двох разів) вчинення подібного правопорушення має тягти за собою кримінальну відповідальність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Логвиненко Б.О. Удосконалення національного антиалкогольного законодавства як складова медичної реформи. Тверезість – умова збереження та розвитку народу України: матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 15.12.2017). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2017. 108 с. С. 75–77.
2. Давиденко О.О. Теоретико-правові засади кваліфікації адміністративних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 47. Т. 2. С. 102–105.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24): Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 24.07.2023).
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 24.07.2023).
5. Логвиненко Б.О. Провадження в справах про адміністративні правопорушення у сфері охорони здоров'я: навч. посіб. / Б.О. Логвиненко. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 106 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : науково-практичний коментар: / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 781 с.
7. Хуторянська Т.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на нормальний розвиток дитини: автореферат дис. к.ю.н. 12.00.07. Дніпропетровськ. 2015. 22 с.
8. Артеменко А.В. Адміністративно-правова відповідальність за невиконання обов'язків по утриманню та вихованню неповнолітніх їх батьками (іншими законними представниками). *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 116–121.
9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 24.07.2023).
10. Березняк В.С. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів, передбачених ст. 304 КК України, у частині втягнення неповнолітніх у пияцтво. Вплив рівня дозвілля та відпочинку молоді на зниження рівня злочинності: матеріали регіонал. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 31.05.2019). Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. С. 20–23.
11. Lexicon of alcohol and drug terms. World Health Organization. 1994. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/39461> (дата звернення 24.07.2023).